
VUKA JEREMIĆ

Univerzitetska biblioteka Svetozar Marković,
Beograd

UDK 027.7:004.738.5

SELEKCIJOM DO KVALITETA, A ETIKOM DO KULTURE KORIŠĆENJA ELEKTRONSKIH IZVORA INFORMACIJA U AKADEMSKIM BIBLIOTEKAMA

Sažetak: *Specifičnost nabavne politike u akademskim bibliotekama očituje se prvenstveno u selektivnom pristupu koji proističe iz zahteva akademske zajednice da se za studente, profesore i istraživače obezbede visokokvalitetni, kredibilni i aktuelni izvori znanja, bez obzira da li je reč o tradicionalnim ili sve pristupačnijim elektronskim publikacijama. Da bi osigurali odgovarajući kvalitet učenja i naučnog istraživanja, akademski bibliotekari su obavezni da utvrde prioritete pri izboru informacionih izvora, a onda da tokom formiranja i razvoja digitalnih kolekcija brižljivo ali beskompromisno primenjuju usvojene kriterijume selekcije, pri čemu kontrola kvaliteta nikako ne bi smela da pređe u cenzuru. S druge strane, ne treba zanemariti ni etički aspekt korišćenja elektronskih resursa koji podrazumeva intelektualnu slobodu, zaštitu privatnosti, poštovanje autorskih prava, kao i ravnopravan pristup. To su najvažniji elementi kulture korišćenja izvora znanja koji su oduvek u fokusu bibliotečke delatnosti, ali u kompleksnom digitalnom ambijentu dobijaju na težini i značaju.*

Ključne reči: *akademske biblioteke, elektronski izvori informacija, kriterijumi selekcije, informaciona etika*

Uvodne napomene

Problematizovanjem elektronskih resursa kao novih izvora znanja neminovno se zalazi u polje gnoseo-

---

loških i epistemoloških fundamentalnih pitanja koja se tiču mogućnosti, obima, granica i svrhe saznanja, a naročito pojmova istinitosti i verodostojnosti. Ovom temom takođe se zadire u praksu naučnog istraživanja čiji osnovni postulati neposredno proističu iz glavnih načela naučnog metoda, a zapravo i suštinski proističu iz važećeg koncepta naučnog znanja, to jest iz aktuelne naučne paradigme. Ovu formulaciju koristio je fizičar, filozof i istoričar nauke Tomas Kun (Thomas Kuhn)¹ objašnjavajući da nauka nije stabilno kumulativno gomilanje znanja, već serija mirnih perioda koji nastupaju između intelektualno violentnih revolucija, posle kojih jedan konceptualni pogled na svet biva zamenjen drugim. To znači da se kroz istoriju nauke smenjuju naučne paradigme na taj način da se potpuno menja postojeći kanon sve do trenutka kad i taj najnoviji ne bude istrošen i zamenjen sledećim. U ovom kontekstu novi izvori znanja zahtevaju sveobuhvatan pristup na filozofsko-teorijskom planu, ali i na empirijskom planu metodologije i tehnike naučnog rada, koja je sa novim medijima i tehnologijama doživela revolucionarne promene. Da li se zahvaljujući tim promenama fokus prebacio sa širenja granica saznanja u cilju razumevanja sveta i sticanja mudrosti – na prikupljanje informacija radi uvećanja moći i zarade, kao i ostvarenja različitih vrsta uticaja? Sa ovim pitanjem moraće nekako da izađu na kraj istraživači u oblasti humaniore, kao što su bibliotekari morali da se suoče sa novim izazovima i zadacima koje je donela medijsko-tehnološka tranzicija.

Krajem dvadesetog i početkom dvadeset prvog veka, sa ekspanzijom globalne elektronske interaktivne komunikacije, biblioteke gube dotadašnju poziciju, ne samo zato što su znanje i informacije dostupni na mreži, već pre svega zato što padaju u drugi plan, iza sveprisutne potrebe za komunikacijom u elektronski potpuno povezanom svetu. Kao što je glad za znanjem prerasla u glad za informacijama, tako je i glad za informacijama vrlo brzo prerasla u glad za permanentnom komunikacijom, o čemu svedoči broj umrežene omladine koja pre svega komunicira ne proveravajući činjenice, a kad želi da se informiše, najčešće uzima zdravo za gotovo prvu informaciju koja se pojavi na prvoj stranici Google pretraživača. To se de-

---

¹ Kuhn T., *The Structure of Scientific Revolutions*, Chicago 1962.

šava zato što su mnogi od onih koji sada „surfuju“ po internetu preskočili sve tradicionalne opcije usvajanja znanja kao što su biblioteke, muzeji i druge kulturne institucije, pa stoga nemaju ni izgrađenu sistematičnost, ni sposobnost prepoznavanja autoriteta, ni jasan etički stav prema autorstvu, ni odgovarajuće odbrambene mehanizme pred navalom informacionih izazova. Oni se udobno osećaju u digitalnom ambijentu jer su vizuelno orijentisani, globalno povezani i naviknuti na nezavisno samostalno istraživanje mreže. Multitasking je za njih prirodan i uobičajen stil rada, a takođe su skloni kolaborativnom učenju i timskom angažovanju. Zahvaljujući svemu tome oni poseduju visok stepen tehnološkog samopouzdanja što ih navodi da očekuju brze rezultate pretraživanja, pa stoga pokazuju manjak kritičnosti u procenjivanju kredibilitnosti dobijenih informacija.²

Generacije koje su imale klasično obrazovanje sa knjigom kao centralnim izvorom znanja, sa pomnim linearnim čitanjem kao dominantnom tehnikom učenja, sa obaveznom posetama bibliotekama kao važnim aspektom ne samo edukacije već i uključivanja u kulturni život svoje zajednice – dakle te generacije sa mnogo više objektivnosti i neophodne distance mogu pristupiti internetu, upravo zato što su tokom redovnog školovanja stekle bar nekakvu sposobnost kritičke evaluacije i selekcije što su elementarni preduslovi za pronalaženje kredibilnih izvora informacija na mreži. To su generacije koje su imale analogno detinjstvo i mladost, a digitalnu zrelost i koje u raspravama o kulturnom uticaju kompjutera i interneta iskazuju izvesnu nostalgiju i zebnju,³ a poneki i radikalno nepoverenje koje je sušta suprotnost egzaltaciji takozvane Google generacije u kojoj mnogi nemaju nikakvo iskustvo čitanja tradicionalnih knjiga od korica do korica.⁴

---

² Pogledati: Educating the Net generation (e-book), 08.10.2010. <http://www.educase.edu/educatingthenetgen>

³ Takvu zebnju iskazivao je uostalom i Platon u *Fedru* kada je tvrdio da će pisanje ubiti poeziju kao izvorno oralnu delatnost.

⁴ O promeni saznavnih funkcija pogledati: Carr, N. *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*, New York 2010, 8.10.2010. Izvodi dostupni preko: <http://www.npr.org/templates/story/story.php?storyId=127370598>

Da bi se izbegle zamke isključivosti, najbolje je pridružiti se onim tumačima⁵ koji pokušavaju da izgrade objektivni i uravnotežen pristup, imajući u vidu i mane i prednosti novog medija. Takva tumačenja se fokusiraju na to kako iskoristiti prednosti koje pružaju nove informaciono-komunikacione tehnologije, a to su: brzina i efikasnost transfera informacija, novi modeli interpersonalnih konekcija, veći potencijal udruživanja pojedinaca i dosada neslućena mogućnost uvećanja kapaciteta znanja. Takođe se sugeriše strateško korišćenje elektronskih izvora koje podrazumeva sistematično umesto nasumičnog pretraživanja, kao i povezivanje sa relevantnim izvorima informacija i kredibilnim individuama u kontaktu. U bibliotečkoj delatnosti to znači brižljiv selektivni pristup prilikom građenja i razvoja digitalnih kolekcija uz istovremeno permanentno razvijanje takvih korisničkih navika koje podrazumevaju ne samo informacionu pismenost, već pre svega odgovoran, etičan i kolegijalan pristup novim informacionim izvorima.

Selekcijom do kvaliteta

Ako visokoškolske biblioteke nameravaju da prežive kao nezaobilazan sastavni deo akademske zajednice, neophodno je da razvijaju partnerski odnos sa fakultetima i sa univerzitetima, i da u okviru tog odnosa utvrde, a onda i obezbede informacione resurse koji svojim visokim kvalitetom i aktuelnošću zadovoljavaju specifične potrebe akademske populacije. Mogućnost direktnog pristupa i neposredne isporuke dokumenata suočilo je mnoge biblioteke sa pitanjem o njihovoj tradicionalnoj ulozi u akademskoj zajednici. Pošto mnoge naučne discipline stavljaju akcenat na maksimalnu aktuelnost informacija, brza elektronska isporuka dokumenata postaje ozbiljna alternativa nabavci i kolekcioniranju štampanih publikacija. Kakva je perspektiva univerzitetskih biblioteka u ovom kontekstu? Prvi i osnovni preduslov daljeg smisla njihovog postojanja je takva strategija razvoja i naročito nabavna politika koja je u čvrstoj vezi sa nastavnim i

---

⁵ Kao što je na primer prof. Viljem Djuton, direktor Oksford Internet instituta.
Pogledati tekst: Dutton W. Social Transformation in the Information Society 2009, 8.10.2010.
www.communicationsconsumerpanel.org.uk/.../seminar%201%20William_Dutton.pdf

naučno-istraživačkim planovima i programima na univerzitetu. U naučnom istraživanju i uopšte u akademskom funkcionisanju postoji trajna potreba za proveravanjem i evaluiranjem izvora, selektovanjem u okviru jednog sveobuhvatnog pristupa kao i za kritičkim razmatranjem dokaza u ambijentu pune intelektualne slobode. I tradicionalni i elektronski izvori informacija moraju biti takvog sadržaja, nivoa i organizacije da mogu odgovoriti na ove zahteve akademskih korisnika. U zajedničkom cilju da osiguraju odgovarajući kvalitet učenja i naučnog istraživanja, biblioteke i fakulteti su obavezni da ulože udruženi napor prilikom utvrđivanja prioriteta pri izboru informacionih resursa.

Dakle, i u analognom i u digitalnom ambijentu, nabavka informacionih izvora za akademske potrebe podrazumeva selekciju, a selekcija podrazumeva vrednovanje po jasno utvrđenim kriterijumima. U oba slučaja, biblioteke imaju obavezu da se rukovode usvojenim principima nabavke, permanentno imajući u vidu ulogu i funkciju biblioteke kao i potrebe korisnika. U promenjenim okolnostima, pored starih obaveza da se kvalitetom i relevancijom zadovolji visok akademski nivo, pojavljuju se i nove brige kao što su uslovi licence, zagušenje linkovima, gubljenje („isparavanje“) resursa, kompatibilnost sa postojećom opremom i tako dalje, tako da i sama priroda digitalnih publikacija i način njihovog korišćenja i novi odnosi na relaciji izdavač–provajder–biblioteka–korisnik nalažu da se preispita, učvrsti i dopuni nabavna politika kao garant valjanog procesa obezbeđenja i građenja visokokvalitetnih digitalnih kolekcija.

Digitalne kolekcije mogu se graditi na različite načine: *digitalizacijom*, to jest konvertovanjem iz tradicionalnih fiksiranih medija, zatim *akvizicijom* originalnih digitalnih objekata kreiranih od strane izdavača ili institucija, kao što su elektronske knjige i elektronski časopisi, i *pristupom* spoljnim resursima (veb sajtovima, portalima, arhivama, bazama, kolekcijama drugih biblioteka) koji načelno ne konstituišu lokalnu kolekciju, osim integracijom pojedinih dokumenata. Prilikom primene prve dve metode, a i prilikom integrisanja spoljnih resursa u lokalne kolekcije, neophodno je odrediti opseg i nivo kolekcioniranja, ugraditi mehanizme lokalne kontrole i zaštite, omogućiti trajan pristup, utvrditi kriterijume

evaluacije i obezbediti puno poštovanje zakonske regulative.

Kao posledica ovih različitih metoda pojavljuju se tri tipa elektronskih resursa: *licencirani* – komercijalni, obezbeđeni kupovinom ili bazirani na pretplati, zatim *nekomercijalni* – obezbeđeni besplatnim linkovanjem na odgovarajuće izvore u otvorenom pristupu, ili pak *kreirani* – nastali u okviru institucije, izvedeni iz tradicionalnih kolekcija ili „rođeni“ kao digitalni. Bez obzira o kom tipu publikacija da je reč, treba voditi računa o njihovom rangu, kvalitetu i relevantnosti koju podrazumevaju potrebe akademskih korisnika. Pri selekciji licenciranih sadržaja ključni kriterijumi su sadržaj, pristup i finansijski uslovi, a prilikom selektovanja sadržaja u otvorenom pristupu se primenjuju i neke dodatne mere kao što su isključivanje zabavnih, komercijalno-propagandnih i ilegalnih sadržaja (medicinske reklame, neovlašćene reprodukcije umetničkih dela...), kao i utvrđivanje da li je informacija originalna i kompletna ili je reč o nepotpunom derivatu nekog drugog resursa.

Na veoma sličan način kao kad biramo tradicionalne štampane publikacije, i prilikom selekcije elektronskih izvora pre svega se pitamo da li sadržaj u punoj meri odgovara funkciji i svrsi biblioteke i potrebama korisničke populacije, da li se kontekstualno uklapa u profil fonda i nadovezuje na postojeće kolekcije, zatim da li autor, priređivač, recenzent i izdavač poseduju kredibilitet koji je garancija kvaliteta, da li je struktura dokumenta na odgovarajućem nivou u smislu teksta, grafike, simbola i ilustracija, da li postoji adekvatna oprema za korišćenje i konačno, da li je cena proporcionalna vrednosti i koliko su povoljni uslovi licence. Dodatni elementi koji se moraju uzeti u obzir su: pristup (idealno sedam dana nedeljno, 24 sata dnevno), stabilnost i funkcionalnost interfejsa, integritet i trajnost sadržaja, blagovremeno ažuriranje, lako integrisanje u postojeću infrastrukturu i kompatibilnost sa postojećim sistemima i programima. Iz korisničke perspektive, od prvorazrednog značaja je spektar pretraživačkih opcija koje pokrivaju što više važnih delova (naslovnu stranu, sadržaj, bibliografiju, apstrakt, tekst ili delove teksta), zatim mogućnost isporučenja dokumenata, kao i njihovog ne-limitiranog korišćenja i razmene za svrhe učenja i naučnog istraživanja.

S druge strane, prilikom integrisanja mrežnih resursa u bibliotečku kolekciju treba prevazići i druge probleme koji se tom prilikom najčešće javljaju. Na primer, kada dokument pronalazimo na više sajtova, ponekad čak u kombinaciji sa drugim dokumentima dobijenim preko hiperlinka, konsekventno razlikovanje dokumenata postaje problem, pa ako biblioteka želi ovakav dokument da uključi u kolekciju, mora pronaći suštinski rezon prilikom izbacivanja najrazličitijih verzija i odabira najrelevantnije. Sličan problem se pojavljuje prilikom izbora između potpuno (kontekstualno i sadržajno) identičnih dokumenata u štampanom i elektronskom obliku, kada je potrebno iznaći objektivan razlog zašto se odabira jedan format, a ne drugi. U slučajevima kada su mrežni resursi kojima biblioteka raspolaže zapravo linkovane kopije sačuvane na hostovima ili serverima, biblioteka se suočava sa zakonom o intelektualnom vlasništvu koji može biti aktiviran ako se dokument javno nudi bez autorove (ili vlasnikove) dozvole, što se tretira kao nezakonit akt, pa je neophodno da bibliotekari budu veoma upućeni u ovaj aspekt zakonske regulative. Poseban problem predstavlja činjenica da su mrežni resursi sasvim neujednačenog kvaliteta, što je naročito u akademskoj sredini veoma ometajući faktor koji se može prevazići uključenjem moderatora koji pažljivo propušta informacije u skladu sa utvrđenim nivoom kvaliteta, pri čemu filtriranje ni u kom slučaju ne sme iz kontrole kvaliteta da pređe u cenzuru. Na tehničkom planu, teškoće u ažuriranju i održavanju aktuelnosti proističu iz nevidene brzine proticanja i zastarevanja informacija, a mogućnost potpunog gubitka ili nekontrolisane eksplozije informacija proističe iz loše bibliografske kontrole, neodgovarajućeg arhiviranja, neadekvatne konverzije formata, zastarevanja tehnologija i tako dalje. O svemu tome treba voditi računa prilikom selektovanja mrežnih resursa i njihovog uključivanja u bibliotečku kolekciju.

Osnovni kriterijumi selekcije koji se mogu primeniti na sve tipove biblioteka su: *balans* između oblasti (naučnih, stručnih, tematskih) i formata (štampanih, audio-vizuelnih i elektronskih), zatim *prioritet* onih elektronskih resursa koji značajno nadmašuju vrednost svojih štampanih ekvivalenata jer imaju veću ciljnu grupu korisnika, dužu vremensku raspoloživost, bolji pristup i bržu isporuku i takođe *uklopljenost* u kritičku

aparaturu evaluacije (sadržajnog kvaliteta, aktuelnosti, tehničkih standarda, uslova licence i tako dalje). Principi selekcije specifični za univerzitetske biblioteke podrazumevaju da se digitalne kolekcije formiraju tako da podržavaju nastavno-naučne programe dodiplomskih i poslediplomskih studija, da se obezbedi ravnoteža između naučnih disciplina koja reflektuje realne akademske potrebe, da se za svaku naučnu disciplinu posebno projektuje tip i sadržaj digitalnih kolekcija, pri čemu najveći prioritet treba da imaju resursi kreirani na univerzitetu. Takođe se podrazumeva građenje kolekcija i po dubini (kvalitet) i po širini (sveobuhvatnost), čuvanje i zaštita naučnih dostignuća, intelektualnog i kulturnog nasleđa, kao i pojačana kontrola kvaliteta za sve vrste resursa.

Postoje bar tri nivoa za određivanje prioriteta prilikom selekcije materijala za akademske biblioteke, a to su: *osnovni informativni nivo* koji obuhvata aktuelne resurse opšteg tipa koji služe kao uvod u određeni predmet ili pružaju referentne informacije, zatim *bazični instruktivni nivo* koji uključuje resurse koji podržavaju dodiplomske, a donekle i poslediplomske studije, omogućujući solidno samostalno bavljenje predmetom, ali ograničenog značaja za šire, dublje i intenzivnije istraživanje, kao i *sveobuhvatni istraživački nivo* koji podrazumeva najaktuelnije vrhunske resurse iz pojedinačnih naučnih disciplina i oblasti od značaja za pisanje doktorskih disertacija i nezavisno naučno istraživanje podjednako po dubini, obimu i intenzitetu. U biblioteci kalifornijskog Berkli univerziteta u okviru dokumenta *Acquisitions Performance Standards* navedeno je ukupno 48 naučnih i stručnih oblasti selekcioniranja, na Prinston univerzitetu proces selekcije izvodi se kroz ukupno 84 naučne oblasti, u Kongresnoj biblioteci postoji 70, a u centralnoj biblioteci univerziteta Kembridž 30 oblasti selekcioniranja.⁶ Ovi podaci rečito govore o tome sa kakvom odgovornošću se u velikim svetskim univerzitetskim bibliotekama obavlja sveobuhvatno i u isto vreme minuciozno selektovanje naučne građe za potrebe akademskih korisnika.

---

⁶ <http://www.lib.berkeley.edu/AboutLibrary/reports/srceacq.html>
http://library.princeton.edu/about/libraryguide/pdfs/09.../09-10_30-31.pdf
<http://www.loc.gov/acq/devpol/cpsstate.html>
http://www.lib.cam.ac.uk/CDP2008_9.pdf

U svakom slučaju, nezaobilazni elektronski resursi u svakoj visokoškolskoj biblioteci su: puni tekstovi iz časopisa i referentnih enciklopedija, elektronski resursi bazičnog nivoa kao što su elektronske knjige i časopisi, specijalni sadržaji koji podržavaju učenje i naučno istraživanje (edukativni veb sajtovi, specijalizovani portali, multimedijalne enciklopedije opšteg i specijalnog tipa). Od prvorazrednog značaja su svakako elektronski dokumenti i publikacije matičnog univerziteta, elektronske publikacije u izdanju fakulteta i visokih škola, odnosno sve publikacije koje su rezultat rada i istraživanja pripadnika univerzitetske zajednice, čime se stvaraju uslovi za formiranje globalnog univerzitetskog naučnog repozitorijuma koji bi predstavljao iscrpan otvoren digitalni arhiv celokupnog nastavnog i naučnoistraživačkog materijala proizvedenog na univerzitetu. Osim pohranjivanja, dugoročne prezervacije i razmene nastavno-naučnog materijala, ovakvi repozitorijumi obezbeđuju bolju komunikaciju u okviru nastavno-naučnog procesa i efikasnije upravljanje naučno-istraživačkim kolekcijama, a takođe i veću transparentnost naučnog istraživanja, čime se sprečava dupliciranje, plagiranje ili neovlašćeno korišćenje radova. Osim toga, otvoreni naučni repozitorijum omogućuje lakše procenjivanje nivoa i dometa naučnog istraživanja kroz neposrednu i brzu komparaciju, zatim uvećanje prestiža institucije obelodanjivanjem rezultata naučnog istraživanja, kao i preuzimanje lidarske funkcije u oblasti nauke u okviru šire društvene zajednice.

Jasno je da formiranje digitalnih kolekcija u akademskom kontekstu i integracija digitalnih sadržaja neće značiti puko mehaničko nadovezivanje na tradicionalne akademske biblioteke, već kompleksan akt rekonceptualizacije zbog jedinstvene prirode digitalnih dokumenata, kao i specifične opreme i programa za njihovo korišćenje. Takođe je jasno da po svom ustrojstvu i funkcionisanju, digitalna biblioteka ne može doslovno i bukvalno preuzeti sve principe na kojima počiva tradicionalna biblioteka. S druge strane, ona ne može kopirati ni način na koji je (ne)uređen internet, iz čega proističe zaključak da je potrebno imati u vidu i specifičnosti novih resursa i tradicionalne i nove potrebe akademskih korisnika. To znači da bi u okviru digitalne akademske biblioteke objekti trebalo da su logički raspoređeni, selektovani po kriterijumu kvaliteta, sa velikim informativnim potencijalom i ul-

timativnim postojanjem više od jednog autoriteta (pisca, urednika, recenzenta, izdavača ili institucije). Osim toga, neophodno je da pretraživost teži maksimumu, da su promene standardizovane, a pristup ipak limitiran na specifičan tip korisnika.

Iz svih prethodno iznetih pretpostavki proističe zaključak da se prilikom selektovanja elektronskih resursa za akademske potrebe suočavamo sa nekoliko ključnih pitanja. Na neka od njih možemo dobiti odgovor iz statistika izrađenih na osnovu anketa koje su valjano obavljene na dovoljno velikom uzorku. Na primer, koji sadržaji su među akademskim korisnicima najkorisniji i najpogodniji za korišćenje u elektronskom formatu, koja dodatna svojstva povećavaju značaj elektronskih resursa u procesima učenja i naučnog istraživanja, koliko se elektronski izvori uopšte koriste u akademskoj zajednici i šta je potrebno da se konkretna situacija unapredi. Druga pitanja pojavljuju se u sferi nabavne politike gde, na primer, treba utvrditi kakva strategija nabavke je najprobitačnija – da se kreira „kritična masa“ naslova za određene naučne discipline i oblasti, ili da se naslovi nabavljaju po kriterijumu najtraženijih. Osim toga, bitno je blagovremeno uvesti neophodne promene na nivou bibliotečkog sistema koje se tiču procedura, legislative, infrastrukture, permanentnog usavršavanja osoblja, organizacije i slično, stalno imajući na umu da je dobra kolekcija ona koja je široko korisna i pristupačna (na primer, osobama sa posebnim potrebama uz primenu adaptivnih tehnologija), koja striktno poštuje pravo intelektualne svojine i uklapa se u širi kontekst nacionalnih ili internacionalnih akademskih bibliotečkih digitalnih inicijativa i projekata. Konačno, najvažnije je obezbediti mehanizme pomoću kojih će ovi novi informacioni izvori biti sačuvani i arhivirani tako da postanu trajan korpus i vlasništvo akademske zajednice. Kontinuiran pristup sadržajima je od ključnog značaja za biblioteke i srodne institucije čiji je zadatak da organizuju i sačuvaju kulturno-istorijsko i naučno-intelektualno pamćenje, kako na nacionalnom tako i na globalnom planu.

Etikom do kulture korišćenja

Etički aspekt korišćenja elektronskih resursa u akademskim bibliotekama zapravo se očituje u dve ravni. U prvoj je delatnost samih bibliotekara gde najdeli-

katniji problem predstavlja razlikovanje kontrole kvaliteta od cenzure, a u drugoj su korisničke potrebe i navike koje konstituišu kulturu korišćenja i gde su ključna pitanja ona koja se odnose na intelektualnu slobodu, zaštitu privatnosti, poštovanje autorskih prava i intelektualne svojine, kao i ravnopravan pristup izvorima informacija.

Prilikom korišćenja mrežnih resursa svi smo se susreli sa „baniranjem“, to jest projektovanom nepristupačnošću delova sadržaja, što može biti rezultat legalne vladine akcije, namere da se zaštiti nečija privatnost ili odluke izdavača da povuče celu publikaciju ili neki njen deo zbog pritiska javnog mnjenja, plagiranja, kopiranja i slično. Ponekad se ovakva odluka ispostavi kao velika greška, naročito kada je posledica političkog ili ideološkog pritiska. U periodu štampane knjige, kada su zbog cenzure povlačeni celi tiraži, a knjige bunkerisane ili čak uništavane, izvestan njihov mali broj, ili bar jedan jedini primerak ipak je nekako dospavao do čitalaca. Ti sačuvani primerci su kasnije inkorporirani u odgovarajuće bibliotečke kolekcije, kao dragocen deo za izučavanje određenih istorijskih prilika, društvenih sistema i tabuiziranih tema. U digitalnom svetu, sa mogućnošću da se prati korišćenje svake kopije i gde umesto posedovanja imamo pristup, moguće je da se izbriše svaki trag postojanja nekog dela i onemogućiti svaki naknadni pokušaj njegovog uključivanja u korpus koji se čuva od zaborava. U toj sve moći potencijalnog cenzora leži zapravo i najveća pretnja koju novo digitalno doba mora da prevaziđe.

I bibliotekar se u nekim situacijama može postaviti kao cenzor, a naročito u toku procesa uključivanja mrežnih resursa u kolekcije akademske biblioteke, kada se pod parolom legitimne kontrole kvaliteta aktivira takozvano filterisanje sadržaja koje samo po sebi ne mora biti štetno sve dok se ne izrodi u cenzuru. Međutim, dok je klasična cenzura u prošlosti podrazumevala fizički akt sklanjanja i skrivanja knjiga, pa čak i ritualnu ceremoniju spaljivanja, novi oblici postorvelijanske cenzure su sasvim nečujni⁷ i ne-

---

⁷ Detaljno obrazloženje kako društvene koristi od filterisanja digitalnih sadržaja, tako i mogućnosti tihe cenzure koja se krije u ovom procesu nalazimo u članku: Erowid F. Silent censorship? The risks and benefits of digital content filtering, 2005, 08.10.2010. www.erowid.org/freedom/civil_rights/speech/speech_article1.shtml

vidljivi, pa kao takvi smanjuju intelektualni oprez i stišavaju odbranu slobodnog mišljenja i izražavanja. Ali, kako ne preći tanku i ponekad nevidljivu liniju između selekcije i cenzure? Jednostavno rečeno, selektor traži razloge zbog kojih treba nabaviti i uključiti neko delo u kolekciju, a cenzor traži razloge zbog kojih ga treba odbaciti i ukloniti.

Na najopštijem planu postoje bar dva slučaja gde je sigurno reč o cenzuri: kada onaj ko traži informaciju nema nikakvog pojma o tome da je ona sklonjena i kada onaj ko sklanja informaciju čini to na osnovu nekih moralističkih, religioznih, političkih, ideoloških i drugih spolja nametnutih neprofesionalnih pobuda koje nemaju nikakve veze sa institucionalno etabliranim kriterijumima. Ako se ima u vidu da akademski bibliotekar ima ne samo profesionalnu, nego i etičku obavezu da za svoje korisnike nabavi vrhunske informacione izvore, a da su mrežni izvori prilično neujednačenog kvaliteta, onda on mora preuzeti ulogu moderatora, što podrazumeva maksimalnu objektivnost i striktno poštovanje standarda – u protivnom, brzo ćemo se naći na klizavom terenu proizvoljnih subjektivnih odluka, što je samo na korak od cenzure. U okviru generalne nabavne politike, mnoge velike svetske biblioteke taksativno navode zabranu diskriminacije na osnovu pola, nacionalnosti i rase autora, njihovih pogleda na svet, verskih i političkih opredeljenja ili zbog toga što su u nekoj sredini označeni kao kontroverzni ili nepoželjni. Na primer, *Document Supply Service* koji u okviru British Library funkcioniše kao centralni servis za nabavku i razmenu naučne literature sprovodi takvu nabavnu politiku koja uključuje čak i one sadržaje koje neki pojedinci i grupe doživljavaju kao ekstremne, agresivne, blasfemične i neukusne, ukoliko zadovoljavaju ključni kriterijum, a to je legitiman akademski interes.⁸

Na drugoj strani, suočavamo se sa obavezom poštovanja zakonske regulative koja se tiče autorskih prava i licenci za elektronske resurse koje nudimo korisnicima i koje inkorporiramo u bibliotečke kolekcije. Na ovom polju bi stvari trebalo da budu sasvim razjašnjene, a ponašanje bibliotekara pravolinijsko i beskompromisno poštovanje zakona koje ne dozvoljava

---

⁸ <http://www.bl.uk/reshelp/atyourdesk/docsupply/collection/books/policy/index.html>

izuzetke. Međutim, izgleda da ni ovde ne postoji jasna demarkaciona linija, a da se upravo u etičkoj sferi pojavljuju izvesne dileme. Naime, drastična razlika između ekonomski visoko razvijenih zemalja i takozvanog trećeg sveta sistematski se uvećava zato što ove potonje, oskudne ekonomije ne mogu sebi da priušte ogromne troškove uključenja u društvo znanja što proizvodi efekat zatvorenog kruga, jer u savremenom svetu ekonomski progres direktno zavisi upravo od ulaganja u nauku i obrazovanje. Zbog snage ovakvih argumenata, Deniz Rozmari Nikolson (Denise Rosemary Nicholson), bibliotekar u Kopirajt servisu na univerzitetu u Johanesburgu, iznosi prilično radikalno shvatanje da su vremena političke, religiozne i ideološke cenzure prošla i da se savremena cenzura u digitalnom okruženju sprovodi kroz DRM⁹ i TPM¹⁰ koji su se od sredstava za zaštitu pretvorili u sredstva za potpunu kontrolu, a čije restriktivne mere zemljama u razvoju zapravo „zaključavaju vrata kroz koja se ulazi u takozvano informatičko doba“.¹¹ Smatrajući da su u takvim sredinama bibliotečki stručnjaci rastrzani između svoje tradicionalne viševjekovne misije da obezbede ravnopravan pristup znanju i slobodan protok ideja i informacija (što uz slobodno izražavanje mišljenja čini sadržaj 19. člana Univerzalne deklaracije o ljudskim pravima) a, s druge strane, da garantuju striktno poštovanje autorskih prava i licenci koje zapravo limitiraju pristup,¹² ovaj autor sugeriše proaktivan stav na međunarodnom planu, pre svega u Svetskoj organizaciji za intelektualno vlasništvo,¹³ gde bi se lobiralo za manje restriktivna zakonska rešenja.

Akademski bibliotekari u svojim redovnim aktivnostima ne mogu izbeći i neke druge probleme koji se

⁹ Digital Rights Management. – Upravljanje digitalnim pravima.

¹⁰ Technological Protection Measures. – Mere tehničke zaštite.

¹¹ Nicholson D.R. Digital rights management and Access to Information: a developing country's perspective. LIBRES – Library and Information Science Research Electronic Journal. Volume 19, Issue 1, March 2009, 8.10.2010.
http://libres.curtin.edu.au/libres19n1/Nicholson_EssyOp.pdf

¹² U zaključku se čak iznosi podrugljiva varijanta skraćenice DRM – umesto Digital Rights Management (upravljanje digitalnim pravim) – Digital Restrictions Management (upravljanje digitalnim zabranama)!

¹³ WIPO – World Intellectual Property Organization.

zapravo kriju u etičkoj sferi. Na primer, dugotrajno izostajanje adekvatnog (a ponekad ikakvog) finansiranja nabavke tradicionalnih i elektronskih publikacija u akademskim bibliotekama prebacuje problem iz finansijske u etičku sferu, a neki autori čak smatraju da takva nehajna politika ima gore i pogubnije dejstvo nego najgori vid cenzure, jer marginalizuje i srozava delatnost koja je u osnovi razvoja visokog obrazovanja, a samim tim i celokupnog društvenog napretka.¹⁴ Nove tehnologije uzrokuju i nove etičke dileme kako za profesionalce tako i za korisnike. Posedovanje informacija donosi izvesnu moć jer u današnje vreme predstavlja ključ prosperiteta. Informacione mreže su osnovane da bi povećale efikasnost međusobnog razmenjivanja informacija što je imperativ savremene nauke, ali one nadrastaju tu svoju ulogu i sve više postaju izvori moći i uticaja, utoliko pre što su zbog početnog cilja brzog širenja informacija projektovane tako da funkcionišu bez kontrole. Posledica je da mali broj ljudi ima mogućnost da svoje ideje nametne milionima drugih ljudi širom sveta. Nijedna vlada, nijedan demokratski ili represivni sistem, nijedna standardna društvena instanca, bez obzira na uložene ljudske i finansijske resurse, ne može da sprovede tako globalan uticaj. Istovremeno, mreže su postale važna socijalna mesta gde se ljudi druže, diskutuju, razmenjuju iskustva i interesovanja. Ali, za razliku od realnog sveta i realnih međuljudskih interakcija, u virtuelnom društvu caruje njeno veličanstvo anonimnost koja ne zahteva onaj stepen etičke odgovornosti koji je uobičajen u fizičkoj realnosti. Visoko vrednovanje individualnosti, nekonvencionalno izražavanje, slobodna razmena svih vrsta informacija, čak neki oblici intelektualne anarhičnosti – sve to imponuje slobodnom, demokratski nastrojenom i nekonformistički raspoloženom intelektualcu, ali dok se kreće u okviru društveno prihvatljivog. Međutim, gde počinje i gde prestaje virtuelna društveno prihvatljiva sfera? Kao i kod cenzure, i na ovom pitanju se meri profesionalizam i etičnost ne samo bibliotekara, nego i ostalih edukativnih činilaca koji imaju ozbiljnu obavezu da pre-

¹⁴ Smith M.M. Selection not Censorship: Collection Development. in a Global Digital Age. Libraries in the Digital Age, 8.10.2010.
<http://www.ffzg.hr/infoz/lida/lida2001/present/smith.ppt>

vashodno mlađim korisnicima elektronskih, poglavito mrežnih izvora informacija, ukažu ne samo na njihove zaista spektakularne prednosti koje se tiču brzine i efikasnosti, već i na ove druge aspekte njihovog korišćenja koji predstavljaju sive zone etički neosvetljenih međusobnih odnosa.

Kultura korišćenja mrežnih resursa dovodi nas direktno do internet etike – teme koja zaokuplja mnoge profesionalce iz humanističke sfere, a koja je sama po sebi toliko kompleksna da se neki autori¹⁵ pitaju da li je pomenuta sintagma sušti oksimoron, to jest pojam sastavljen od dva pojma koji se međusobno isključuju. Naime, distributivna priroda interneta onemogućuje bilo kakvu centralnu kontrolu čak i onda kada je ona iz nekog razloga sasvim poželjna, a pošto je izvorno razvijan za vojne pa akademske svrhe, prvobitno je funkcionisao kao zatvorena mreža za specifične potrebe odabranih korisnika intelektualne provenijencije koji visoko vrednuju specifičan set vrednosti: toleranciju, otpor prema kontroli, individualizam, što je u izvesnoj meri usporilo razmatranje sadržaja interneta i njegovu regulaciju. Taj inicijalni status nije zahтеvao raspravu o etičkom aspektu novog medija (za razliku od radija, televizije ili filma), i to se po inerciji produžilo i kad se on pretvorio u otvorenu globalno najuticajniju mrežu. Internet je u početku bio korišćen ekskluzivno u Americi, pa ako je i bilo nekih debata u etičkoj sferi, one su vođene u okvirima američkog kulturnog modela i specifičnog sistema vrednosti, gde je Prvi amandman američkog ustava alfa i omega zakonom zagarantovane slobode izražavanja. Korišćenje interneta se međutim proširilo ne samo geografski, već i po obimu i vrsti aktivnosti koje se preko njega obavljaju, pa je došlo i do promene profila korisnika po zanimanju, starosti, obrazovanju i kulturnim navikama. To više nije samo američki fenomen, jer i u Evropi i u Aziji ima podjednak broj korisnika, što znači da etička rasprava o njegovom korišćenju mora da ima u vidu širok diverzitet najrazličitijih kulturnih obrazaca.

Ali, i nezavisno od toga, internet ne bi trebalo da se doživljava kao aksiološki potpuno neobavezna zona.

---

¹⁵ Na primer Darlington R. Internet Ethics: oxymoron or orthodoxy? 2002, 8.10.2010.
<http://www.rogerdarlington.co.uk/Internetethics.html>

Kako pomenuti autor¹⁶ naglašava, *World Wide Web* (Globalna veb mreža) nije *World Wild Web* (Globalna divlja veb mreža), a internet nije prostor izdvojen iz civilizovanog sveta i civilnog društva, pa se i u virtualnom svetu moraju primenjivati zakoni koji se primenjuju u fizičkom svetu (protiv rasne mržnje, dečije pornografije i slično). Ali, kao što je rečeno, pošto je u pitanju globalni fenomen, neophodna je istančanija osetljivost prema pitanjima koja proističu iz mnoštva nacionalnih ili lokalnih kulturnih vrednosnih sistema. Osim toga, različite mreže podrazumevaju i različite forme i vidove međusobnog saobraćanja, pa tako većina akademskih mreža zabranjuje komercijalne i reklamne aktivnosti. Na primer, National Science Foundation Network (NSFNET), agencija američke vlade koja podržava obrazovanje i naučno istraživanje, ima veoma restriktivnu politiku kojom se bezuslovno zabranjuje korišćenje mreže u bilo kakve profitne svrhe.¹⁷ Takva pravila će verovatno važiti sve dotle dok se ove mreže budu finansirale iz državnih fondova. Kada pređu u ruke privatnih finansijera, a taj proces je u toku, i akademske mreže će se komercijalizovati, što će verovatno spustiti kriterijume i razlabaviti etički aspekt njihovog funkcionisanja.¹⁸

Za svrsishodno korišćenje elektronskih izvora informacija neophodna je informaciona pismenost,¹⁹ koju ne treba brkati sa pukom veštinom snalaženja na mreži koju danas poseduju i mala deca, a kamoli srednjoškolci i studenti. Nažalost, njihova veština se iscrpljuje uglavnom u sferi popularne muzike, zabave ili međusobne komunikacije na 2.0. mreži. Kada treba da zadovolje neku nastavnu obavezu, većina se odlučuje za najlakšu opciju a to su prve dve-tri stranice jednog ili najviše dva pretraživača, pri čemu nevažno i neuko određivanje ključnih reči čini ovu ak-

¹⁶ Ibid.

¹⁷ NSFNET Acceptable Use Policy, 08.10.2010.
http://www.livinginternet.com/doc/merit.edu/acceptable_use_policy.htm

¹⁸ Takve, za sada, neprofitne akademske mreže za podršku potrebama istraživačkog i obrazovnog procesa su i NREN (National Research and Education Network) kao i Internet2 koji je povezuje preko 200 američkih univerziteta i istraživačkih centara i funkcionise potpuno separatno od komercijalnog interneta.

¹⁹ Skoro svi aspekti ove teme osvetljeni su u publikaciji: *Informaciona pismenost i doživotno učenje: zbornik radova*, priredila Vraneš A., Beograd 2008.

tivnost još površnijom i sasvim nekreativnom. Ako se tome doda sasvim nekritičko usvajanje informacija sa Vikipedije, pri čemu se ni ne zna za postojanje drugih enciklopedija u otvorenom pristupu, niti za mogućnost korišćenja naučnih repozitorijuma i specijalizovanih portala, onda ova slika postaje još sumornija. Najzanimljiviji je odnos prema originalnosti i autorstvu, koji najčešće nije nemoralan u smislu svesnog plagiranja i falsifikovanja, već sasvim amoralan u smislu potpuno neizgrađenog vrednosnog sistema u kome autorstvo i intelektualno vlasništvo predstavljaju nedodirljivu vrednost svake iole ozbiljne kulture. Poseban problem predstavlja pojava informacione kontaminacije,²⁰ to jest preobilja informacija, što dovodi do potpune dezorijentacije i preusmeravanja energije na besomučnu i sasvim beskorisnu jurnjavu na mreži. Rezultat takvog „pretraživanja“ je kvantitet nasumično nagomilanih informacija umesto kvaliteta relevantnih informacija dobijenih iz kredibilnih izvora. Školske i akademske biblioteke bi mogle da odigraju veoma važnu ulogu u povećanju informacione pismenosti đaka i studenata, kao i u usavršavanju istraživačke metodologije, ali se čini da je u ovom času od prevashodnog značaja upućivanje mlađe populacije u etički aspekt korišćenja informacija što podrazumeva jasnu svest o zloupotrebama, čuvanje svoje i tuđe privatnosti²¹ i nekada visoko cenjenu kolegijalnost u razmeni informacionih izvora.

Na nekim univerzitetima usvojene su preporuke predavačima kojima se na najkonkretniji način studenti uvode u etičku sferu korišćenja elektronskih izvora.²² Profesorima se, na primer, nalaže da nauče studente kako da sačuvaju svoju privatnost, da ne brkaju identifikacione šifre edukativnih i drugih (na primer zabavnih) sistema, da zaštite svoju intelektualnu svojinu

²⁰ Opširnije o pojmu informacione kontaminacije u tekstu Vasiljević N., Visokoškolske biblioteke kao mogući faktor ravnoteže u procesu primene informaciono-komunikacione tehnologije na univerzitetu, *Bibliotekar* God. 50 sv. 3/4, Beograd 2008, str. 37-44.

²¹ Pogledati tekst Shirky C. Private, public, and the Collapse of Personal, in: *Younger than Jesus: the generation book*, eds. Cornell L., Gioni M., and Sholis B., New York 2009.

²² Na primer Duke University: Tips on using web-based tools (Web 2.0) for academic work, 08. 10. 2010. http://cit.duke.edu/resources/getting_started/web20toolkit/tools/web20tips

stvaranjem lokalnih kopija. Takođe, obaveza profesora je da unapred provere kvalitet izvora koji se preporučuju studentima i da utvrde da li je besplatan pristup zaista besplatan u celini ili samo do nekog nivoa. Od samog početka studiranja neophodno je stvoriti takav ambijent u kome se bezrezervno poštuju autorska prava i intelektualna svojina, a to nije moguće ako sami profesori dele studentima zakonski zaštićene informacije, ako su ležerni prema pravilima citiranja i preciznog navođenja izvora, ako relativizuju značaj originalnosti i ne sankcionišu plagiranje. Na primer, na predavanju održanom u jednoj visokoškolskoj biblioteci, predavač je kao prednost korišćenja 2.0 mreža u akademskom obrazovanju sasvim hladnokrvno naveo postojanje pristupačne baze gotovih seminarskih i drugih školskih radova! To znači da se ceo spektar mogućnosti koje pružaju nove tehnologije, a koji može biti iskorišćen za uvećanje kapaciteta znanja i ispoljavanje novog oblika kreativnosti, sveo na efikasnije i promućurnije potkradanje tuđih radova. Zato nije naodmet povremeno podsetiti studente na *Deset zapovesti iz kompjuterske etike*²³ koje navodi vašingtonski Computer Ethics Institute: ne upotrebljavati kompjuter tako da se nekome nanese šteta, ne ometati nečiji rad na kompjuteru, ne preturati po tuđim fajlovima, ne koristiti kompjuter za krađu niti za lažno svedočenje ili predstavljanje, ne upotrebljavati niti kopirati softver koji nije plaćen, ne koristiti nečije izvore bez autorizacije ili odgovarajuće kompenzacije, ne prisvajati tuđu intelektualnu svojinu, ne oglašivati se o društvene posledice primene nekog programa, uvek koristiti kompjuter tako da se osigura uvažavanje i poštovanje drugih ljudi.

Umesto zaključka

U akademskim bibliotekama proces selekcije garantuje ne samo visok kvalitet kolekcija, već i stvaranje takvog okruženja u kome se uz demokratizaciju znanja neguje specifičan vid elitizma, u tom smislu da je znanje kao takvo elitna kategorija, a ne da je pristup rezervisan za odabrane. Standardi selekcije elektronskih izvora informacija u akademskim bibliotekama logično se nadovezuju na izoštrene kriterijume na-

²³ Dostupno preko: <http://courses.cs.vt.edu/~cs3604/lib/World Codes/10.Commandments.html>

bavne politike koja je kroz dobru praksu bila primenjavana u dugom periodu kolekcioniranja tradicionalnih publikacija. Ako uspeju da zadrže visok nivo kolekcija i usluga, akademske biblioteke ne treba da se plaše gubitka dosadašnje važne uloge na univerzitetu, jer studentima će uz enorman razvoj informaciono-komunikacionih tehnologija sve neophodnije biti kritičko prosuđivanje informacionih izvora, što je nemoguće bez posredovanja ljudskog faktora. Upravo u ovoj sferi se može videti sigurna budućnost akademskih bibliotekara, pod uslovom da su oni sami otvoreni za nove medije i nove tehnologije, spremni za permanentno profesionalno usavršavanje i skloni da visoke zahteve informacione etike primenjuju koliko u sopstvenoj delatnosti, toliko i u radu sa korisnicima kojima se mora jasno osvetliti ne samo stručni, već i etički aspekt korišćenja informacionih resursa. Samo integracijom tehnologije i etike stvara se takav ambijent u kome se kroz humanu komunikaciju i sistematski izgrađenu pedagošku strategiju uvećava kapacitet znanja i na pojedinačnom i na društvenom planu. Vrhunska tehnologija bez selekcije, kulture korišćenja i humanističkog pristupa može postati bezobalno more pogrešnih izbora i propuštenih mogućnosti i zato treba umnogostručiti napore da se u akademskoj zajednici permanentno skreće pažnja na važnost selektivnog pristupa i etički odgovornog ponašanja prilikom korišćenja elektronskih izvora informacija u nastavno-naučnom procesu.

LITERATURA:

Bundy A., Beyond information: the academic library as educational change agent. Paper given at the 7th International Bielefeld Conference, Germany 3-5 February 2004, 08. 10. 2010.

http://conference.ub.uni-bielefeld.de/proceedings/bundy_rev.pdf

Carr N., *The Shallows: What the Internet Is Doing to Our Brains*, New York 2010.

Darlington R., Internet Ethics: oxymoron or orthodoxy? 2002, 08.10.2010.

<http://www.rogerdarlington.co.uk/Internetethics.html>

De George R.T., Academic freedom and tenure: ethical issues, 1997, 08.10.2010.

<http://books.google.com/books?hl=en&lr=&id=tbTyYZyXuQsC&oi=fnd&pg=PR9&dq=%22De+George%22+%22Academic+freedom+and+tenure:+Ethical+issues%22+&ots=6cavv32dgn&sig=Pjyg7JfPAGOzqJyn87gbIO4Wc6k#v=onepage&q=&f=false>

Educating the Net generation (e-book), 08.10.2010.

<http://www.educause.edu/educatingthenetgen>

Elektronske biblioteke: zbornik radova sa međunarodne naučne konferencije održane 25-28.09.2008. na Filološkom fakultetu u Beogradu, priredila Vraneš, A., Beograd 2008.

Erowid F., Silent censorship? The risks and benefits of digital content filtering 2005, 08.10.2010.

http://www.erowid.org/freedom/civil_rights/speech/speech_article1.shtml

Fallis D., Information Ethics for 21st Century Librarians, 08.10.2010.

<http://dx.doi.org/10.1108/07378830710735830>

Gregory V.L. *Selecting and Managing Electronic resources*. New York 2000.

Hauptman R., Ethics and Librarianship, 2002, 08.10.2010.

<http://books.google.com/books?isbn=0786413069...>

May Ch., *Digital Rights Management : the problem of expanding ownership rights*, Oxford 2007.

Shirky C., Private, public, and the Collapse of Personal, in: *Younger than Jesus: the generation book*, eds. Cornell L., Gioni M., Sholis B., New York 2009.

Smith M.M., Selection not Censorship: Collection Development. in a Global Digital Age. Libraries in the Digital Age, 08.10.2010.

<http://www.ffzg.hr/infoz/lida/lida2001/present/smith.ppt>

Vasiljević N., Visokoškolske biblioteke kao mogući faktor ravnoteže u procesu primene informaciono-komunikacione tehnologije na univerzitetu, *Bibliotekar*, god. 50, sv. 3/4, Beograd 2008.

Vuka Jeremić
University Library *Svetozar Marković*, Belgrade

DIGITAL INFORMATION RESOURCES IN
ACADEMIC LIBRARIES:
BY SELECTION TOWARDS HIGH-QUALITY
COLLECTIONS, BY ETHICS TOWARDS
USING CULTURE

Abstract

The most important role of academic libraries is to provide high-quality, credible and actual information resources for students, professors and scientific researchers. Academic librarians perform specific acquisition policy with selection process as a key purchasing method both for traditional and digital publications. To enable adequate level of learning and scientific research, academic professionals have to define priorities and then carefully apply strong selection criteria. Building digital collections demands permanent quality control which mustn't turn into censorship. On the other side, it is very important to educate young population in ethical aspect of digital resources using. Some of the ethical dilemmas faced by librarians and users have arisen because of rapid information and communication technology development. The speed and efficiency of electronic information systems which include local and global networks, databases and processing programs, force users to confront entirely new rights and responsibilities which constitute so-called Internet ethics, computer ethics or information ethics. The core issues of information ethics include intellectual freedom, equitable access to knowledge, privacy protection and intellectual property. Library professionals have been concerned with these issues for centuries, but advances in information technology have made the academic population more aware of new challenges in ethical area.

Key words: *academic libraries, digital information resources, selection criteria, information ethics*